

72 ANTI-LUCRETIUS,

In pede quam cubico lapidis, plumbive, vel aurī.
 Falleris, ô Quinti: neque enim, quod fortè putabas;
 Per vim Materiæ propriam memorata resistunt;
 785 Sed per contextum, qui partes jungit in illis.
 Materies, ut iners, haud per se motibus obstat:
 Tantum ex affictu & vinclis plexuque tenaci,
 Aut contrà posito motu in diversa ferente.
 Nimirum vim vi potis est opponere nullam:
 790 Motibus apta quidem sumendis, apta quieti;
 Sed nec sponte petens motum, nec sponte quietem.

PERVIA sint igitur quòd quædam corpora, vel non;
 Quòd suffurentur motum, sensimque retardent,
 Aut citò restinguant absorptum, ac denique tollant,
 795 Hoc elementorum non vis, non summa, sed unus
 Efficit ille modus, quo sunt elementa soluta,
 Vel connexa simul; quo sunt abrasa, vel hirta.
 Est in aquâ plus materiæ quam in corpore ligni;
 At dígito penetrabis aquam, non ligna: Metallis
 800 Est aditus facilis, quando sunt igne liquata.
 Demonstrat pondus propriæ quantum insit in illis
 Materiæ: sic Mercurio subtilior aér,
 Aériis æther longè subtilior auris;
 Nec moles constans elementorum æthere in ipso,
 805 Cujus particulæ magis ac magis attenuantur.
 Hoc unum teneas animo, passim esse liquores
 Immersos aliis alios, unaque fluentes;
 Atque alios aliis textos subtilius; & qui
 Præ cunctis longè tenuissimus esse videtur,
 810 Posse iterum minimo causæ advenientis ab ictu
 Comminui magis atque magis, semperque resolvi.

LIBER SECUNDUS.

73

PLENUM igitur motus rapidos aliquando morari
 Et variare potest, & detorquere refractos,
 Dividere, inque aliam ex aliâ transfundere partem,
 815 Non penitus prohibere: imò per corpora servat,
 Et regit, ut socio coalescant plurima nexus;
 Quod puro in Vacuo nunquam sperare liceret.
 Corporum enim partes medium per Inane solutæ
 Nescirent servare fidem, jamque agmine rupta
 820 Diversæ hanc illac fugient, & in ordia prima
 Dilabentur, uti pulvis projectus in auras.
 Nam nisi corporibus stipentur corpora, corum
 Partibus haud teneant nexus sua vincula partes,
 Singula laxa fluant. Quòd sint plena omnia, rebus
 825 Hinc sua durities: durâ quæ mole cohærent,
 Undique, ceu pleno Mundi craterem, premuntur.
 Hoc adeò certis promtum est deprendere signis.
 Dimidios pulchrè levati marmoris orbes
 Si lapsu opposito, ne furtim interfluat aér,
 830 Aptè inter se se jungas, jam nulla virûm vis
 Diverso poterit junctos divellere nisu:
 Hos etenim pressu valido densata coeret
 Materies, firmisque tenet complexa catenis.
 Hinc quoque difficiili discinditur unda natatu;
 835 Atque oblitantes vix vi propulsa lacertos
 Certatim reprimit, pectusque fatigat anhelum;
 Et, quasi discidium metuens, findentibus obstat.
 Vimineam pariter virgam si fortè coruscas,
 Illam incurvari modò lentarique videbis,
 840 Tum strident auræ tenues, tum sibilat aér;
 Unde repulsari pleno liquet aëre virgam.
 Sic etiam, tonitru nubes quatiente fragosas,

74 ANTI-LUCRETIUS;

Prævertit fulgur strepitum; quia pervolat ignis
Ocius, aëriæ sed nostris auribus undæ

845 Tardos important loca per conferta sonores.

DENIQUE cur se se parvo clinamine flectit,
Quæ venit ætherias à sidere missa per auras

Lux oculis, et si, quantum in se est, recta feratur?
Nempe abrumpit iter, radiosque intrata refringit

850 Quæ medio cœlum terrasque interluit æstu
Materies diversa, magisque minùsque resistens;
Ac lucem exiguis amfractibus ire parumper
Detortam cogit: sed non detorta meatus
Per vacuos, nihil est ubi quod detorqueat, iret.

855 Quippe moras necunt, quamvis liqueantia, passim
Corpora, circuitum propter quo mutua se se
Excipiunt, sedes & commutare jubentur:
Quod non accideret, si quovis impete fractus,

Et quâ percutitur liquor, illâ parte dehiscens,

860 Objicibusque vacans, venas aperiret inanes.
Ergo stant pleno, sunt quanquam libera, Mundo
Corpora; quæ laxè in vacuo si sparsa natarent,
Diffuerent passim; nec certo foedere possent
Accipere, acceptosque aliis transmittere motus.

865 PROPTEREA miror tam docto, tamque sagaci

Neutono Vacuum placuisse, ut motibus aptum

Sidereis. Etenim, dum certos atque perennes

Astrorum cursus, cum vi obstante fluenti

Conciliare nequit, discordantesque Planetis

870 Ducere transversim per conica segmina curat
Communi ingenitæ gravitatis lege Cometas,

LIBER SECUNDUS.

75

Nil reperit melius, quām si tollatur ab omni

Æthere materies agitanda; globique ferantur

Attractu vario rapti per Inania. Dicam

875 Tanti pace viri, quo non solertia alter

Naturam rerum ad leges componere motūs,

Ac Mundi partes justâ perpendicularē librâ,

Et radium solis transverso prismate fractum

Septem in primigenos permanurosque colores

880 Solvere; quî potuit Spatium sibi singere vanum,

Quod nihil est, multisque priùs nihil esse probatum est?

Quâ ratione valent in eo densissima volvi,

Et servare suam volvendo corpora molem?

Attractus mitto varios, & pondera nullis

885 Exponenda modis, nisi motūs vera propago

Contactu fiat, pulsusque à corpore corpus

Tendat eò semper, quò vis direxerit illud:

Quippe suis deinceps erit his locus. Attamen urget

Me studium Veri: metuo, ne surculus ille

890 Letiferi erroris, Gassendo nuper amatus,

Defensore novo speret se posse tueri;

Atque hominis magni famâ titulisque resurgat.

Huic ergo liceat physicas opponere causas.

CONSTANT enim corpus quocunque movetur in orbem,

895 Aufugere à motū centro, sibi cùm nihil obstat;

Molirique fugam assidue, si forte quid obstat.

Cœlestes igitur sphæræ, cùm semper in orbem

Et proprio super axe, & circum immobile centrum

Volvantur, Vacuo si currant undique cinctæ,

900 Scilicet à statione procul, rectaque recedent,

Et centri immemores & cursus antè peracti,

Ceu validâ emissus fundâ lapis exit in auras,
Et metam assequitur subitò, & prævertitur Euros:
Fortior à gyro est illi, & directior ictus:
905 At lapis erumpat, distento fune per orbem
Ut primùm actus erit, si non retinacula fundæ
Præpediant. Ergò fugient vaga sidera, vasti
Perque vias Nihili faciles, per aperta locorum;
Impete servato, penetrabunt futile regnum;
910 Donec in objectam, quæ motus fortè retundat,
Materiem inciderint, aut tangant moenia Mundi.

PRÆTÉREA cujusque brevi resoluta peribit
Massa globi: quoniam partes hinc inde rotatu
Disjiciet latè sparsas per Inane quietum;
915 Ut rota curriculo collectas vibrat arenas.
In tenues Atomos primùm Atmosphærion ibit;
Inde superficies; dehinc interiora sequentur.
In subiecta sibi radios malè prodigus astra
Disperget nunquam reddituros Delius ignis.
920 Corporibus densis gravitas quoque nulla futura est.
Quin levitatis erunt majoris, & ociùs ibunt
A centro: si quidem plus, quam rarissima, motûs
Accipient. Qui posse trahi per centripetam vim
Respondebit, eum quæ sit vis illa rogabo.
925 Namque manus fundam exagitans, hoc missile saxum
Centripetâ non vi, sed fundâ continet ipsâ.
Pulsantes equidem vires intelligo, nusquam
Occultas magicisque pares, tantumque valentes;
Ut non centrifugæ possint obsistere contrâ,
930 Sed gravitas etiam crescat, dum corpora centro
Accedunt propriis. Videor mihi cernere terrâ

Emergens, quidquid caliginis ac tenebrarum
Pellæi Juvenis doctor conjecerat olim
In Physicæ studium; solitus dare nomina rebus
935 Pro causis, unoque secans problemata verbo.

VIS ea, quæ centro promanans corpora cogit
Ad centrum, ac toto circùm diffunditur Orbe,
Aut nihil est, aut Materiem toto Orbe requirit
Diffusam, quâ vis à centro ad corpora tendat.
940 Sphærarum centris igitur nunc præfice mentes,
Quæ cum centrifugis decertent viribus, imò
Victrices propriis circumundique corpora frenis
Contineant, retrahant fugitiva, elapsa reducant,
Ellipsesque creent, non veros motibus orbes;
945 Atque ideo, quoties tentat describere corpus
Tangentem (quoniam perimetri linea curva
Ex infinitè parvis tangentibus extat
Innumeris) toties restringant atque recurvent,
Interdum laxare velint, ac lora remittant.
950 Ceu puer intextam chartis & vimine lento
Alitis effigiem credit levioribus auris
Fune regens: aut in triviis multiplice filo
Ludicrorum hominum jocularia membra moventur.

SIMPLICE nec filo Neutoni fabula pendet,
955 Texentis varias vario pro tempore leges:
Hoc vel tota potest uno convicta refelli.
Nam si Materiæ venis Attractus inhæret,
Ac sine pernicie nequit interituque revelli;
Vis ea per cunctas fluit undique prædicta partes
960 Ingenio simili: simili regit omnia ritu:

Insita nam toti, membris lex omnibus una est.
 Ergò cuncta pari ratione trahentque trahenturque,
 Et leges omnis Natura sequetur easdem.
 At neque corruptis turbatæ moribus urbes
 965 Diffona tot decreta, & tot discrimina legum
 Effudere unquam; tua quot doctrina profudit.
 Nam, Neutone, tibi quoties vasto æquore terum
 Resnova se se aperit; toties convertere vela
 Cogeris, atque alias Attractus fingere formas.
 970 Ecce alio se more regunt per Inane Planetæ,
 More alio Magnes, alioque Electrica virtus.
 Sic tua circumagit quâvis versatilis aurâ,
 Et vaga per varios errat sententia flexus:
 Atque adeò rudibus non discrepat instrumentis;
 975 Uno quæ positū dant unum stridula carmen:
 Sed quoties juvat inde novos extundere cantus
 Et variare melos, toties mutare necesse est
 Effoetam compagem & pauperis organa Musæ.

Quòd si ridiculum est tales confingere causas,
 980 Et vires intermedio quoconque carentes,
 In vi centripetâ nil non è viribus ortum
 Centrifugis agnosce lubens. Quapropter Inanis
 Abjice commentum, quo Mundi tota periret
 Machina, nec possent ulli consistere motus.
 985 Verùm corporibus quæ sit gravitatis origo,
 Hæc, ubi labentes Atomos per Inane refellam.
 Materiæ demum quî possit summa fluentis
 Et volvi pulsu assiduo, & parere moventi,
 Sic, ut nulla tamen fiant dispendia motûs;
 990 Quæque peregrinos adducat norma Cometas;

Hæc, ubi cœlestes fluxus & sidera dicam.

NIL igitur vasto in Mundo non undique pressum est.
 Inversis hærent ideo suspensa lagenis
 Vina, cadoque negant se effundere subitus aperto,
 995 Si non immissus laticem depresso aëris.
 Sed mirere magis: rapido cùm turbine venti
 Infixere fallo nubes, ac fervidus hausit
 Inter aquas nimbosque interceptum aëra vortex,
 Tortilis actutum pelagi de fluctibus unda
 1000 Tollitur, & cœlo caput inter nubila condit:
 Cursitat erectum commota per æquora flumen,
 Deprensis misere nautis, ac navibus ingens
 Exitium; ni quâ perrumpant arte columnam,
 Et seriem undarum, jugi quas antlia ductu
 1005 Extrahit, aura levis propere intromissa recidat.
 Tum cadit horrendo præceps cum murmure gurges.

HINC etiam totis licet instes viribus, unda
 Comprimitur nihil aut paulum: ac si plumbeus undæ
 Plenus uter multo validè quassabitur istu,
 1010 Aut nihil offendit contusum malleus utrem,
 Verberibus cassis innoxius usquè resultans;
 Aut, si percutias iterum vehementior, exit
 Guttatim, & solidi per cæca foramina plumbi
 Exsudat potius quam condensetur aquæ vis,
 1015 Ac seipsam adstringat spatio contenta minori.
 Cur tamen in vacuas non se corpuscula sedes
 Coniiciunt, si perfugis, quot credis, abundant?
 Protinus absimilem dices obstat figuram.
 Irrita sunt igitur spatia hæc, & inepta juvandis

1020 Motibus, ingressum illa negant si partibus undæ.

No n̄ sic aériæ partes, cùm fortè premuntur.
Constringi patiuntur enim, & subsidere norunt,
Et coacervari, donec vi denique magnâ
Dissiliant, rumpantque moras, & vincula solvant,
1025 Cuncta repentinis lacerantes obvia rimis;
Ac sonitu horribili fugiant per aperta viarum,
Si modò cœperunt aliquâ fervescere flammâ.
Sulphureas veluti nubes, cinerumque procellas
Undique visceribus calidis Aetnæ vorago,
1030 Saxaque tosta vomit, nigrâ fuligine cœlum
Suffundens, aperitque novis laterâ ampla ruinis;
Et ferrugineos eruat fauibus ignes.

DISCRIMEN tantum vacuis ne per aëra crebris;
Et per aquas paucis tribuas? Facit ætheris ardor,
1035 Quo scatet aërius, sed parcius humor aquosus
Conseritur; fluit unde minus, minus unde liqueficit.
Sic, ubi vallatas exercitus obsidet arcis,
Ignivomum spirant fabrefacta tonitrua Martem,
Fulmineosque globos immani pondere torquent,
1040 Pulveris accensi tanta est violentia! Tures
Præcipitant, murosque & propugnacula frangunt:
Pulsa tremit reboatque procul conterrita tellus.
At si tam multis terebratur inanibus aér,
Non est, offensus cur tam gravis intonet; ibunt
1045 Pervia particulæ per spiramenta silentes:
Impetus elusi vanescet flaccidus ignis,
Et fumum imbellem jaciet per inania coeli.
Unde ciet tantos igitur vis flammae motus?

Nempe

Nempe quid implexum prius, adstrictumque catenâ
1050 Solvat, & abruptis jam liberet aëra vinclis;
Cui via turgendi nulla est, ni corpora vibret
Cuncta procul nisu, quo dilatatur, eodem.

TUNC fit in aëri lento subtemine textûs,
Quod fieri planè sinuato cernis in arcu,
1055 Miles ubi torquet nervo pulsante sagittam.
Nervus enim intensus curvati cornua ligni
Contrahit; hinc adeò patulos convexa meatus
Pars aperit, strictis obturat concava fibris:
Verùm æther de more vias ingressus hiantes
1060 Non habet, intercluso abitu, quò tendere possit.
Ergò premens valido contortas impete fibras,
Corrigere & pressu assiduo producere certat.
Nervus obest: nervum sedenim simul atque remisit
Arcitenens, laxante manu, retinacula cessant.
1065 Propterea tum liberior se se explicat arcus,
Et resilit nervus partes distractus in ambas:
Quâ vi pulsa repente fugit, rapiturque sagitta.
Sic ventosa ferit tenui catapulta fragore;
Sic tacitas vibrat pyriō sine pulvere glandes.
1070 Compressi ferreâ quot sunt in arundine flocci
Aëris, en tot habes arcus resilire paratos.

Nec proprius vero est quod ais, perlucida quando
Corpora sunt quædam, tenero seu mollia textu,
Aut fluida, id totum vacuis compluribus inter
1075 Conjunctiones Atomos tribui, acceptumque referri.
Nam si res, Quinti, sic se se, ut dicis, haberet,
Quæ perlucida sunt, quæ molliæ, quæque liqueficiunt,

F

Hæc leviora forent, quām quæ transmittere lucem
Densa negant, solidaque & durā mole cohærent.
1080 Quod tamen in molli secus evenit atque fluenti
Mercurio. Certè is non mobilitatis honore
Cedit aquæ; quin se se etiam calefactus in auras
Evehit, insinuatque poris; nam cuncta minutim
Scrutator penetrat volucri corpuscula fumo:
1085 Tantum humectando non est, neque tactus adhæret.
Multæ tamen vincit, solido quæ corpore constant,
Mercurii gravitas. Auri rigor omne metallum
Vincere duritie, lapidesque, ut pondere, cunctos
Debuerat; quām molle tamen, quām ductile nosti.
1090 Dura natat glacies; levior pars dura metalli
Partibus ejusdem liquefactis, ut probat usus.
Cera natat lymphis; ceram omnis sorbeat humor,
Si perluciditas à multo oriatur Inani;
Non oleum nitidâ veheretur opacius undâ,
1095 Non rigidus pumex, non lento cortice suber.
Fossilium quoque rex adamas, quem parturit una
Dives opum & Phœbi radiis melioribus ardens
India, non durus simul ac perlucidus esset.
Perlucere etenim multis ab Inanibus ortum,
1100 Duritiem excludit paucis ab Inanibus ortam.

AT verò quæ sunt directæ pervia luci
Corpora, clathrorum ritu compacta videntur,
Ac st̄rue multiplici foliorum reticulata.
Mollia si fuerint, laqueos imitantur Arachnes;
1105 Ut rivi labentis aquæ, seu limpidus aër.
Si prædura, filex velut est crystallina, crates
Ferratas referunt, queis pervia sæpe domorum

Claudimus, ut facilis detur transpectus in hortos.
Permeat exiles aditus pars altera lucis,
1110 Altera cancellis offensa retunditur; unde
Resplendent erates partim, partimque videri
Ulteriora sinunt, ac si nihil inter adesset:
Interea caulas purissimus occupat aether.
Hinc si pronus aquam spectes in margine ponti,
1115 Protinus illa soli tenuem declivis arenam
Exhibit, ac nitidis conchylia mixta lapillis:
At mare si magnum prospectas littore ab alto,
Luminis ingentem transversa per æquora tractum
Aspicies; Phœbi nam se radiantis imago
1120 Projicit in planum, tremulisque reflectitur undis.

PRÆTEREA vitrum candens, atque ipsa, rigore
Deposito, cernis mollescere cocta metalla;
Non interjectu Vacui diffusilis, imo
Corporis advectu, quo vincula cæca repente
1125 Dissiliunt, fitque ex geminis mixtura liquefens:
Quando volatilibus jaculis per sulphura serpit,
Et salium frangit nexus, partesque solutas
Dissipat irriguus, variéque interfecat ignis.
Sæpe nec ipsa operi vis ignea sufficit: addi
1130 Nempe solent nitrum solvendo & alumina ferro,
Quæ reserent, obelisque viam rimentur acutis.
Quin etiam ipse adamas ferrum qui spernit & ignes,
Ære repercutta excipiat si spicula Solis,
Traditur humescens fluere accidente smaragdo.

1135 Huc accedit, uti, quoties rarescere corpus
Contigit, admissæ veniant in viscera partes,

Quarum abitu densum, ejecto velut hospite, fiet.
 Sic aqua conceptis ebullit fervida flammis,
 Pellitque in teretes dilatatum aëra bullas:
 1140 In glaciem concreta riget, simul avolat ignis
 Exiguus, qui particulas agitare solebat.
 Ast hujus miranda quidem natura videtur,
 Quòd salis haud æquo plus unquam sorbeat; omne
 Quod supereft, fundo intactum satiata remittat:
 1145 Nec minùs interea fucum, variosque colores
 Ebibit: & quoties vim certam ardoris adepta est,
 Sic stat, & adjunctis nihilo magis ignibus ardet.
 Quare dissimiles in eâ, multosque meatus
 Absit ut esse negem; solùm nego prorsus inanes:
 1150 Aëre nam foetos, & partibus ætheris aio,
 Quæ non effugient semper; nam crescere lympham
 Cernimus adjectis salibus, quos lympha resolvit.
 Ligna quoque in spatiū, si quando irrepserit humor,
 Amplius evadunt; contracta humore fugato
 1155 Arefscunt, rimisque brevi finduntur hiulcis.
 Tantum prorsus abest, ut corpora vana tumescant,
 Atque incremento cava dilatentur inani.

Quos igitur Vacui tractus toto Orbe putabas
 Hactenus immensos, & non auctoris egentes,
 1160 Ut foret absque Deo quiddam, saltēque creatā
 Non essent spatia, & velut incunabula Mundi;
 Ociūs abjicias animo; loculosque vacantes
 Corporis in medio cuiusque; hæc omnia temnas,
 Delirantis uti lusus & somnia sectæ.
 1165 Ecce vides, ut sit fragili malè credita fundo
 Machina, quam falsâ deceptus imagine rerum,
 Exstruis in Vacuo, penetrabilibusque lacunis.

ARGUMENTUM LIBRI TERTII.

QUINTIUM ad capessendam Virtutem hortatur.
 Tum hoc Libro de Atomis quærendum proponit: à v. 1.
 ad v. 63.

Exponit Epicuri consilium in fingendis Atomis. Deinde
 quæstionis hujus hanc distributionem instituit: 1°. Per se
 non esse Atomos. 2°. Non esse numero infinitas. 3°. Non in-
 dividuas, ac proinde non immortales. 4°. Non propriæ
 gravitate præditas. 5°. Non eo, quo donantur motu, posse
 inter se coalescere. Hoc Libro tres primas partes exsequitur,
 postremæ duæ, quæ motum Atomorum spectant, ad sequen-
 tem Librum pertinent: à v. 63. ad v. 111.

1°. Atomos per se non esse ostendit, quia non omni dote
 ac facultate pollent; quia singulæ possunt non esse; quia
 Inane sine Atomis esse potest: à v. 111. ad v. 182.

2°. Innumeræ esse non posse probat, quòd majore Inani
 circumscriptæ sint; quòd earum numerus & augeri & inco-
 lumi Mundo imminui possit; quòd quidquid à Numero in-
 cipit, in Numerum definat; quòd ut Spatio, sic Numero
 finitas esse oporteat. Ostendit quām absurdum sit illud Epicuri
 commentum, in Atomorum classibus numero finitis Atomos
 numero infinitas collocasse: à v. 182. ad v. 510.